

REPUBLIKA SLOVENIJA USTAVNO SODIŠČE

Pritrdilno ločeno mnenje sodnika dr. Jambreka

1. Ustavno sodišče je ugotovilo, da je Državni zbor z določitvijo nerazumno dolgega roka, s katerim je odložil izvedbo zahtevanega referendumu, zlorabil zakonito pooblastilo za določitev dneva razpisa referendumu. Ustavno sodišče je zato ustrezni pravni akt Državnega zbora (OdRZRV) kot nezakonit razveljavilo. S to odločitvijo ustavnega sodišča sem v celoti soglašal.

2. Vendar moram z obžalovanjem ugotoviti, da Ustavno sodišče s svojo odločbo ni odpravilo tudi posledic nezakonitega akta Državnega zbora, se pravi kršitve zakonitih in ustavnih pravic 43.710 državljanov, ki so podpisali pobudo za zbiranje podpisov za zahtevo za referendum o predlogu zakona o volitvah poslank in poslancev. Zato niso bile odpravljene tudi možne pravne posledice posredne kršitve ustavnih pravic do glasovanja na referendumu (90. člen Ustave RS), do neposrednega izvrševanja oblasti (3. člen Ustave RS), oziroma do neposrednega sodelovanja pri upravljanju javnih zadev vseh slovenskih državljanov, ki imajo volilno pravico (44. člen Ustave RS).

3. Podpisniki pobude namreč niso zahtevali uveljavitve njihovih ustavnih in zakonitih pravic in abstracto, ampak so zahtevali izvedbo konkretne pravice do "demokratskega neposrednega odločanja o volilnem sistemu pred izvedbo volitev v državni zbor", torej pred izvedbo letošnjih volitev. Monocentrično bistvo ustavnega spora torej ni bila "le" sodna interpretacija zakonodajnih rokov pro futuro, ampak odločitev o konkretni in aktualni pravici podpisnikov pobude, in posredno vseh državljanov z volilno pravico.

4. Od 5. marca letos dalje, ko je bila podana pobuda za zakonodajni referendum o predlogu Zakona o volitvah poslank in poslancev, pa do sedanjega (10. november 1996) ali skrajnega (decembrskega) dneva državno-zborskih volitev je bilo na razpolago dovolj časa za normalno pripravo in izvedbo zakonodajnega referendumu in za sprejem volilnega zakona, ki bi bil vezan na njegov izid (90. člen Ustave RS). To med drugim potrjujeta tudi sorazmerno novi parlamentarni izkušnji sprejema volilnega zakona tik pred volitvami aprila leta 1990 in sprejema Zakona o plebiscitu neposredno pred njegovo izvedbo decembra leta 1990.

5. Znani so zapleti, zaradi katerih je bila v letošnjem letu realizacija prve referendumске zahteve ovirana in podaljševana - od odločitve predsednika državnega zbora z dne 7.3.1996, da o ustrezni pobudi ne obvesti ministrstva, pristojnega za vodenje evidence volilne pravice, in da ne določi roka za zbiranje podpisov za zahtevo za razpis referendumu, preko vlaganja vzporednih referendumskih zahtev, do zadnjega ukrepa zakonodajalca, s katerim je bila izvedba referendumov odložena na pozno pomlad prihodnjega leta. Državni zbor je sprejel celo posebni sklep (z dne 18.7.1996), s katerim je zahteval od ustavnega sodišča, naj ugotovi "da je zaradi vsebine zahtev za razpis referendumu... izvajanje teh referendumov v času neposredno pred rednimi volitvami v državni zbor, v nasprotju z Ustavo RS".

6. Ustavno sodišče je različne pobude in zahteve za presojo ustavnosti in zakonitosti aktov, ki urejajo izvedbo referendumov, obravnavalo prednostno in je uspelo razrešiti oziroma odpraviti večino ustavno spornih vprašanj. Bistvo vsega niza teh vprašanj pa predstavlja seveda nasprotje med ljudstvom in njegovimi predstavniki, torej poslanci državnega zbora:

Ustavno sodišče je pravzaprav moralo razsoditi v sporu med ustavno pravico ljudstva, da pod določenimi pogoji prevzame zakonodajno oblast samo v svoje roke in med ustavno pristojnostjo državnega zbora na drugi strani, da z zakonom uredi način izvrševanja izvirne in prvotne demokratične pravice ljudstva.

7. Izkazalo se je, da je ustavnemu sodišču uspelo razrešiti ta spor le abstraktno in za bodoče sporne primere. V konkretni zadevi je sicer ugotovilo delno nezakonitost akta državnega zbora, s katerim je bila časovno suspendirana ustavna pravica do referendumu. Vendar pa ni uspelo odpraviti pravnih učinkov nezakonitega akta. Pravica 43.710 državljanov do neposrednega odločanja o volilnem

sistemu, po katerem naj bi bile izvedene aktualne volitve, je bila prekršena, vendar kršitev ni bila sanirana. Za pobudnike ustavnega spora ostaja torej odločba ustavnega sodišča zgolj deklarativne narave, brez praktičnih posledic za njihov pravni interes.

8. Čeprav je ustavno sodišče tem državljanom priznalo status žrtve, katere ustavno legitimna pričakovanja so bila fustrirana, je državnemu zboru tega mandata vendar uspelo z nezakonitim aktom in s posledično kršitvijo ustavne pravice prisvojiti si tisti kos oblasti, ki bi ga moral na podlagi ustave in zakona prepustiti ljudstvu samemu. Državnemu zboru je uspelo tudi za aktualne volitve ohraniti v veljavi volilni sistem, ki ga je sam uzakonil.

9. V tem pogledu in obsegu je ostala ustrezna patologija slovenskega ustavnega sistema endemična, ali po naše, "krajevno udomačena". Spomniti se je namreč potrebno, da je tradicija ljudskega glasovanja o važnih javnih zadevah "v teh krajih" slabotna in prehodna: Slovenska tridomna delegatska skupščina, ki se ji je iztekel mandat pred prvimi povojnimi svobodnimi volitvami aprila leta 1990, se je krčevito in do svojega konca uspešno upirala pobudam za izvedbo referendumu o dopolnilih tedanje socialistične ustave, katerih cilj je bil korenito krčenje pristojnosti tedanje slovenske republike. Naslednja na aprilskih volitvah leta 1990 izvoljena skupščina pa je že v polovičnem dvoletnem mandatu uspela izvesti z ljudskim glasovanjem primerljivo državljansko razpravo o novi ustavi ter brez omahovanja realizirati samoodločbo naroda na temelju plebiscita. Z obžalovanjem moram ugotoviti, da so poslanci državnega zbora sedanjega sklica s svojo večinsko odločitvijo o suspenzu referendumu v čas mandata naslednjega državnega zbora v resnici obnovili pred-osvobodilno in pred-demokratsko izročilo oblastnega nezaupanja do ljudskega glasovanja. Ustavno sodišče samo žal lahko le deloma in z omejenimi učinki nadomesti ustrezni manjko parlamentarne politične volje in demokratične pravne kulture.

10. Spomniti se je potrebno razlogov, s katerimi je utemeljevala svoje nezaupanje do ljudskega glasovanja že prejšnja oblast brez demokratične legitimitete. Poučno je tudi primerjati tedanje razloge s pomisleki, ki letos spremljajo poskuse časovno zavreti ali celo povsem onemogočiti sedanje ljudsko glasovanje. V obeh primerih ni težko zaslediti kontinuitete nezaupanja in podcenjevanja "preprostih", "navadnih" ali potencialno "zavedenih" ljudi, da bi razumeli in se razumno odločili o "zapletenih", "strokovno zahtevnih", "prenagljenih", ipd. referendumskih vprašanjih. Zato je potrebno tudi ob tej priložnosti opozoriti, da demokracija po definiciji vključuje tudi možnost, da imajo ljudje pravico izražati in slišati ideje, ki se včasih in nekaterim zdijo tudi "neumne", "skrajne", "napadalne" ali "žaljive". Evropsko sodišče za človekove pravice v takih primerih govori o idejah, "which shock and offend (Handyside v. UK)": Samo taka sodniška drža je lahko zanesljiva ovira pravno in politično dejavnemu paternalizmu vsakokratne oblasti v razmerju do državljanov.

Sodnik
Peter Jambrek